

ἙΠΕΤΗΡΙΟΝ

ἙΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ἔΤΟΣ Ε΄

Ἐβραβεύθη διὰ τοῦ Ζαπταίου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις
Συλλόγου πρὸς ἐπίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν.

ἸΘΗΝΑΙ 1928

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΑΚΟΜΙΝΑΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΝ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

Ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθμὸν 230 (φ. 291^α - 294^β) καὶ 262 (φ. 508^α - 513^β) κώδιξι τῆς ἐν Μόσχῃ συνοδικῆς βιβλιοθήκης, τοῖς περιέχουσι τὰς κατηγήσεις τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, εὑρηται καὶ ἑρμηνεῖα τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἱωάννου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Ἱωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ».

Τὴν ἑρμηνεῖαν ταύτην ἀντιγράψας ὁ Σπ. Λάμπρος μετὰ τῶν κατηγήσεων τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου καὶ τῆς ὁμιλίας τοῦ αὐτοῦ «εἰς τὴν τριήμερον καὶ ζωαρχικὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἠτοίμασε πρὸς ἔκδοσιν, τὰ ἔτοιμα δὲ ταῦτα πρὸς ἔκδοσιν κείμενα εὑρηται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. Β' καταλοίπῳ τοῦ Σπ. Λάμπρου¹, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ κείμενον τῆς ἑρμηνείας εἰς τὴν ἀποκάλυψιν καταλαμβάνει τὰς σελίδας 880 - 891.

Ἀπλῆ ἀνάγνωσις τοῦ κειμένου τῆς ἑρμηνείας ταύτης, ἣτις ἐπεκτείνεται εἰς τὰ ὀκτὼ μόνον πρῶτα κεφάλαια τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἱωάννου, πείθει ὅτι δὲν πρόκειται κυρίως περὶ ἑρμηνείας τῆς ἀποκαλύψεως, ἀλλὰ περὶ συλλογῆς ἑρμηνευτικῶν σχολίων εἰς αὐτήν. Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ταύτῃ ἑνιαχοῦ μὲν ἑρμηνεύονται λέξεις τινὲς μόνον τοῦ κειμένου τῆς ἀποκαλύψεως, αἵτινες σπανιώτατα χαρακτηρίζονται ὡς τοιαῦται, ἑνιαχοῦ δὲ γίνεται ἡ ἑρμηνεῖα ὀλοκλήρου περικοπῆς διὰ γενικῆς τινος παρατηρήσεως. Οὕτως αἱ πλεῖσται τῶν λέξεων τοῦ κειμένου τῆς ἀποκαλύψεως μένουσιν ἀνερμήνευτοι, ὁ δὲ ἀναγινώσκων τὴν ἑρμηνεῖαν ταύτην δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς πλήρως, ὅπερ ἄλλως τε οὐδὲ ὁ γράψας τὰ σχόλια ταῦτα ἐσχόπει. Οὐδὲ συνδέονται πρὸς ἀλλήλας αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται τῶν μεμονωμένων λέξεων καὶ αἱ ἑρμηνευτικαὶ παρατηρήσεις τῶν περικοπῶν, ἀλλὰ παρατίθενται αὐτοτελῶς καὶ ἀσχέτως πολλαχοῦ πρὸς ἀλλήλας. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἡμετέρα εἰς τὴν ἀποκάλυψιν ἑρμηνεῖα δὲν εἶναι κυρίως ἑρμηνεῖα, ἀλλὰ συλλογὴ ἑρμηνευτικῶν σχολίων εἰς αὐτήν. Κατὰ ταῦτα ἐκ πρώτης ὄψεως ἡδύνατό τις νὰ νομίσῃ ὅτι ἀντιγραφεὺς τις τῶν ἔργων τοῦ

¹ Περιγραφὴν τοῦ καταλοίκου τούτου πρὸς ἐν τῇ διατριβῇ μου «Αἱ ἀνεκδοτοὶ κατηγήσεις τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου», τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (τόμ. 3 τευχ. 4 Ἀπρίλιος σ. 297-300).

Μιχαήλ Ἀχομινάτου εὐρῶν τὸ κείμενον τῆς ἀποκαλύψεως, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος εἶχε προσθέσει παρασελίδια ἐρμηνευτικὰ σχόλια, ἀντέγραψε ταῦτα καὶ οὕτω ἀπετελέσθη τὸ ἡμέτερον κείμενον τῆς ἐρμηνείας τῆς ἀποκαλύψεως, ὅπερ ἀποτελεῖται οὕτως ἐκ τῶν ἀσυνδέτων πρὸς ἀλλήλα ἐρμηνευτικῶν σχολίων τοῦ Ἀχομινάτου.

Εἰς τὸν μετὰ προσοχῆς ὁμῶς ἀναγινώσκοντα τὰ ἐρμηνευτικὰ ταῦτα σχόλια ἐγείρεται ἀμέσως ἀμφιβολία, ἐὰν ταῦτα προῆλθον ἐκ τῆς γραφίδος τοῦ Ἀχομινάτου. Ὅτι τὰ σχόλια ταῦτα δὲν εἶναι τόσον ἀρχαῖα, ὅσον τὰ ὑπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Harnack ἐν τοῖς *Texte und Untersuchungen* ἐκδοθέντα¹, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία². Οὐδεμία ὁμῶς ἀφ' ἑτέρου ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ γλώσσα καὶ τὸ ὕφος τῶν σχολίων τούτων εἶναι διάφορα τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους τοῦ Μιχαήλ Ἀχομινάτου, ὅστις ἄλλως τε ἦτο ἀδύνατον γράφων σχόλια εἰς τὴν ἀποκάλυψιν νὰ μὴ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἤδη γνωστάς ἐρμηνείας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἀνδρέου Καισαρείας καὶ τοῦ Ἀρέθου καὶ ἐπομένως νὰ μὴ ἀναφέρῃ καὶ τούτους, ἀλλὰ μόνον τὸν Γρηγόριον τὸν Νανζιανζηνὸν καὶ τὸν Ψευδοδιονύσιον. Κατὰ ταῦτα τὰ σχόλια ταῦτα δὲν ἐγράφησαν ὑπὸ Μιχαήλ τοῦ Ἀχομινάτου.

Ἄλλὰ τότε τίς ὁ συγγραφεὺς τῶν σχολίων τούτων; Προσεκτικωτέρα ἐξέτασις αὐτῶν ἀποδεικνύει ὅτι ταῦτα ἔχουσι μεγίστην ὁμοίτητα πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἀνδρέου Καισαρείας, πρὸς τῆς ὁποίας τὸ κείμενον πολλαχοῦ συμφωνοῦσι κατὰ λέξιν. Ἡ ὁμοιότης δ' αὕτη καὶ συμφωνία τῶν σχολίων καὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀνδρέου εἶναι τοιαύτη ὥστε οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων κειμένων ἐξάρτησιν. Ζήτημα μόνον δύναται νὰ ἐγερθῇ ποῖον τῶν κειμένων τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἑτέρου καὶ ἐπομένως ποῖον ἐγράφη πρῶτον. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ συμφωνία αὕτη καὶ ἐξάρτησις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ κατὰ δύο τρόπους, ἢ ὅτι τὰ ἡμέτερα σχόλια εἶναι ἀρχαιότερα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀνδρέου Καισαρείας, οὗτος δὲ παρέλαβεν αὐτὰ πολλαχοῦ αὐτολεξεί ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτοῦ, ἢ ὅτι ταῦτα ἐγράφησαν μετὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀνδρέου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἐξηγήσεων μόνον ἡ δευτέρα, ὡς νομίζω, εἶναι ὀρθή. Τὴν γνώμην μου ταύτην στηρίζω ἐπὶ τῆς ἀκολουθοῦ παρατηρήσεως. Ὁ Ἀνδρέας ἐρμηνεύων τὸ κείμενον τῆς ἀποκαλύψεως (6, 12 ἑ.) παρατηρεῖ. «Καὶ ταῦτά τινες εἰς τὴν ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ βασιλείῳ πολιορκίαν ἐξέλαβον ἅπαντα, τῶν εἰρημένων ἕκαστον τροπολογήσαντες. Ἡμῖν δὲ φαίνεται μετάβα-

¹ 3 Reihe, 8 Band, Heft 3 (38,3) τοῦ 1911 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Die Scholien - Kommentar des Origenes zur Apokalypse Johannis*.

² Τὸ γεγονός ὅτι ἐν τοῖς σχολίοις τούτοις ἀναφέρεται ὁ Ψευδοδιονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, οὐτινος τὰ συγγράμματα ἐγράφησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ πέμπτου ἢ τὸς ἀρχὰς τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ἀποδεικνύει ὅτι τὰ σχόλια ταῦτα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γραφῶσι πρὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

σιν ἐνταῦθα γεγενῆσθαι ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς διωγμοῖς χρόνων εἰς τὸν καιρὸν τὸν πρὸ τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου ἀφίξεως» (Migne P. G. 106, 272). Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀνδρέας φρονεῖ ὅτι τὰ ὀφθέντα μετὰ τὸ ἀνοίγμα τῆς ἕκτης σφραγίδος δὲν ἀναφέρονται, ὡς τινες νομίζουσιν, εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ, ἀλλ' εἰς τὸν καιρὸν τὸν πρὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, καὶ τὴν γνώμην του ταύτην χαρακτηρίζει ὡς ἰδίαν γνώμην, ἀντιθέτων αὐτὴν πρὸς τὴν γνώμην τῶν πρὸ αὐτοῦ. Πρὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν τοῦ Ἀνδρέου τὰ ὀφθέντα μετὰ τὸ ἀνοίγμα τῆς ἕκτης σφραγίδος ἀναφέροντο εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ, αὐτὸς δὲ πρῶτος νομίζει ὅτι ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸν καιρὸν τὸν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀντιχρίστου. Ἐν τοῖς ἡμετέροις ὁμως σχολίοις ὡς πρὸς τὰ ὀφθέντα μετὰ τὸ ἀνοίγμα τῆς ἕκτης σφραγίδος σημειοῦται «ἐνταῦθα τὰ πρὸ τῆς φανερώσεως τοῦ Ἀντιχρίστου καταλέγει» (28,15). Ἐὰν τὰ σχόλια ταῦτα εἶχον γραφῆ πρὸ τῆς συγγραφῆς τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀνδρέου καὶ ἐπομένως ὁ Ἀνδρέας γράφων τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτά, ἔπρεπε δὲ νὰ τὰ ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν, διότι ἡ ἐξάρτησις τῆς ἐρμηνείας καὶ τῶν σχολίων εἶναι ὀφθαλμοφανής, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρίσῃ ὁ Ἀνδρέας ὡς ἰδίαν γνώμην, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν γνώμην τῶν πρὸ αὐτοῦ, ὅτι τὰ ὀφθέντα μετὰ τὸ ἀνοίγμα τῆς ἕκτης σφραγίδος ἀναφέρονται εἰς τὸν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀντιχρίστου χρόνον, ἀφοῦ τὴν γνώμην ταύτην εἶχεν ἤδη ἐκφράσει ὁ πρὸ αὐτοῦ γράψας σχολιαστής, ὃν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν. Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ σχόλια ἐγράφησαν πρὸ τῆς συγγραφῆς τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀνδρέου. Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα καταλήγομεν, ἐὰν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἀνδρέου εἰς τὸ ἀποκαλύψεως 8,7 ἔ. Ὁ Ἀνδρέας ἐρμηνεύων τὸ κείμενον τοῦτο παρατηρεῖ· «Ταῦτά τισιν ἔδοξεν αἰνίττεσθαι τὴν ἐν γεέννῃ τῶν ἁμαρτωλῶν κόλασιν, πολυτρόπως διὰ τῶν αἰσθητῶν ὀδυνηρῶν τροπολογουμένην· ἡμεῖς δὲ νομίζομεν διὰ τὸ μάλιστα οὐ τὴν τρίτην μοῖραν εἶναι τῶν κολαζομένων ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.... τὰς πρὸ τῆς συντελείας ταῦτα πληγὰς ἐμφαίνειν» (Migne P. G. 106, 289). Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀνδρέας νομίζει ὅτι τὰ μετὰ τὸ πρῶτον σάλπισμα τοῦ ἀγγέλου γενόμενα δὲν ἀναφέρονται, ὡς τινες νομίζουσιν, εἰς τὰς ἐν τῇ γεέννῃ κολάσεις τῶν ἁμαρτωλῶν, ἀλλ' εἰς τὰς πρὸ τῆς συντελείας πληγὰς καὶ τὴν γνώμην ταύτην χαρακτηρίζει ὡς ἰδίαν γνώμην ἀντιθέτων αὐτὴν πρὸς τὴν γνώμην τῶν πρὸ αὐτοῦ. Πρὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν τοῦ Ἀνδρέου τὰ μετὰ τὸ πρῶτον σάλπισμα ἀναφέροντο εἰς τὰς ἐν τῇ γεέννῃ κολάσεις τῶν ἁμαρτωλῶν, αὐτὸς δὲ πρῶτος νομίζει ὅτι ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὸν καιρὸν τὸν πρὸ τῆς συντελείας. Ἐν τοῖς ἡμετέροις ὁμως σχολίοις ὡς πρὸς τὰ μετὰ τὸ πρῶτον σάλπισμα σημειοῦται· «Διὰ τούτων (τὰ πρὸ τῆς συντελείας) χαρακτηρίζεται φόβητρα, ὡς ἐν τῷ Σινᾶ σύμβολα θείας παρουσίας ἐγένοντο» (29, 16). Ἐὰν τὰ σχόλια ταῦτα εἶχον γραφῆ πρὸ τῆς συγγραφῆς τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀνδρέου καὶ ἐπομένως οὗτος γράφων τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτά, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτη-

ρίση ὡς ἰδίαν γνώμην, γνώμην, ἣν πρὸ αὐτοῦ εἶχεν ἤδη ἐκφράσει ὁ σχολιαστής, ὃν εἶχεν πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ ἡμέτερα σχόλια ἐγράφησαν μετὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἐρμηνείας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἀνδρέου, μετὰ λοιπὸν τὸν ἑβδόμον αἰῶνα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ταύτης. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξακριβωθῇ τις ὁ γράφας τὰ σχόλια ταῦτα, ἀφοῦ τὸ κείμενον αὐτῶν οὐδεμίαν παρέχει ἡμῖν πρὸς τοῦτο βοήθειαν. Πάντως ὁ Μιχαὴλ Ἀχομινάτος, εἰς τῶν διαπρεπεστέρων συγγραφέων τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γράφας τὰ σχόλια ταῦτα, ἅτινα εἶναι ἀτελής τις καὶ ἑλλιπής καὶ ἀμέθοδος περίληψις τῆς ἐρμηνείας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἀνδρέου ἄνευ τῆς χρήσεως καὶ τῆς ἐρμηνείας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἀρέθα καὶ ἄνευ μεγάλης πρωτοτυπίας καὶ αὐτενεργείας, οἷαν θὰ ἐδικαιοῦτο τις νὰ ἀναμένῃ παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀχομινάτου.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἐλλείψεις ταύτας τὰ ἡμέτερα σχόλια εἶναι ἄξια ἐκδόσεως ἰδίᾳ διὰ τὴν αὐτοτέλειαν, ἣν ἐνιαχοῦ δεικνύει ὁ γράφας ταῦτα, τὴν ἐκφαινομένην ἐνίοτε καὶ εἰς προσθήκας. Δημοσιεύομεν λοιπὸν ταῦτα κατωτέρω κατὰ τὸ πρὸς ἐκδοσιν ἐτοιμασθὲν κείμενον τοῦ Σπ. Λάμπρου μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων κριτικῶν διορθώσεων. Παρατηροῦμεν μόνον ἐνταῦθα ὅτι τὰ τρία κενά, ἅτινα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κειμένῳ ἡμῶν, τὰ προελθόντα ἐκ τοῦ τιλφοβρώτου τοῦ κώδικος 230, μὴ δυνάμενα δὲ νὰ συμπληρωθῶσιν ἐκ τοῦ κώδικος 262, ἅτε ἐλλείποντα ἐν αὐτῷ, δύνανται νὰ συμπληρωθῶσιν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἀνδρέου καὶ δὴ τὸ μὲν πρῶτον κενὸν (29, 10 - 11) ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ἀνδρέου «Διεγείρει διὰ τῆς πεύσεως τοῦ μακαρίου ὁ ὀφθεις πρὸς τὴν τῶν ὀραθέντων ἔρευναν. Ὁ δὲ τὴν ἀγνοίαν προβαλλόμενος παρὰ τοῦ ὀφθέντος σοφίζεται». (Migne P. G. 106, 284), τὸ δὲ δεύτερον (29, 15) ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ἀνδρέου «τό τε περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας ἀγνωστον» (Migne P. G. 106, 285)¹ καὶ τὸ τρίτον (29, 16), ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Ἀνδρέου «Τοῦ δὲ ἀγγέλου τούτου τύπον ἐπέχει ἕκαστος ἱεράρχης ὡς μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ τῶν μὲν τὰς κλήσεις ἀνάγων, τῶν δὲ τὸν ὕλισμὸν καταγών, τοὺς δὲ τῶν ἁμαρτανόντων ἐπιστρέφων ἢ λόγῳ ἢ παιδείαις ἀύστηροτέραις» (Migne P. G. 106, 288)².

¹ Τὸ ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἀναγνωσθὲν «ἰνωσον» πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ πιθανώτατα ἀγνωστον. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Οἰκούμενίου τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἀκολουθῶς «τό τε τῆς δευτέρας τοῦ Κυρίου παρουσίας καὶ τῆς προτέρας ἀγνόημα» (C r a m e r, Catenae 8, 298).

² Εἶναι φανερὸν ὅτι τὰ μετὰ τὸ ἢ παραλειπόμενα πρέπει νὰ συμπληρωθῶσι διὰ τοῦ «ἢ λόγῳ ἢ παιδείαις ἀύστηροτέραις», τὸ δὲ προηγούμενον τούτων κείμενον θὰ περιεχίετο εἴτε αὐτολεξεί εἴτε περιληπτικῶς ἐν τῷ τιλφοβρώτῳ τέλει τοῦ φύλλου 293 β.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ¹

Ὅρισμός τί ἐστὶν ἀποκάλυψις

Ἀποκάλυψις μὲν ἐστὶν ἡ τῶν κρυπτῶν μυστηρίων δῆλωσις, καταναγασ-
μένου τοῦ ἡγεμονικοῦ εἴτε διὰ θείων ὄνειράτων εἴτε καθ' ὕπαρ ἐκ θείας
ἐλλάμψεως.

Δοθῆναι δὲ ταύτην φησὶν ἀνθρωπινώτερον περὶ αὐτοῦ τὸν λόγον ποιού- 5
μενος, ἐπεὶ περ ἐν τῷ καθ' αὐτὸν Εὐαγγελίῳ τοῖς θεοπρεπέσιν ὑπὲρ πάντας
ἐνδιέτριψε² κἀνταῦθα δὲ διὰ τοῦ διακονοῦντος ἀγγέλου καὶ τοῦ τῶν μανθανόν-
των δούλων ὀνόματος τὸ θεοπρεπὲς αὐτοῦ μέγεθος ἐμφαίνεται· τὸ δὲ ἐν
τάχει ἢ διὰ τὰ παρὰ πόδας γενησόμενα ἢ καὶ διὰ τὰ ἐπὶ συντελείᾳ χίλια γὰρ
ἔτη ὡς μία ἡμέρα παρὰ θεῷ ὡς ἡ χθές. 10

Καὶ ἅτινά εἰσι καὶ ἡ χορὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

Διὰ τοῦ ἐπτὰ ἀριθμοῦ, μυστικοῦ καὶ συστοίχου τῷ κόσμῳ ὄντος, τὰς
ἀπανταχοῦ ἐκκλησίας σημαίνει διὸ καὶ ἐπτὰ ἀγγέλων καὶ ἐπτὰ ἐκκλησιῶν
μέμνηται, οἷς καὶ ἐπαύχεται χάριν καὶ εἰρήνην ἀπὸ τῆς τρισυμποστάτου καὶ
ὁμοουσίου θεότητος. Ὡν γὰρ ὁ πατήρ, ἦν δὲ ὁ υἱός, ἐρχόμενος δὲ ὁ παρά- 15
κλητος. Οὕτω γάρ τινες ἐξειλήφασιν τὸ ἐγὼ εἰμι ὁ Ὡν, ὁ Ἦν καὶ ὁ Ἐρχόμενος.
Οὐ συναριθμεῖ δὲ τῇ ἀρχικωτάτῃ Τριάδι τὰ ἐπτὰ πνεύματα, ἦτοι τοὺς ἀγγέ-
λους τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὡς δούλων καὶ τὴν κυβέρνησιν
ἐγκειρισμένων τῶν τοιοῦτων ἐκκλησιῶν μνημονεύει, ὡς πού καὶ ὁ θεῖος
Παῦλος διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων. Ἄλλοι 20
δὲ τὸ ὁ Ὡν, καὶ ὁ Ἦν καὶ ὁ Ἐρχόμενος τῷ πατρὶ προσήρμοσαν, διὰ δὲ τῶν
ἐπτὰ πνευμάτων τὰς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνόησαν διὰ τὸ ἐπιφέ-
ρεσθαι καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καθὼς καὶ ἡ Γραφή φησὶν ἐπαναπαύσατο ἐπ' αὐτῷ ἐπτὰ πνεύματα.

Καὶ οὕτως πάλιν τὴν μακαρίαν δηλοῦσθαι Τριάδα. Ὁ μέντοι θεῖος Γρη- 25

¹ Περιλαμβάνεται ἐν φ. 291^α - 294^β τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 280 κώδικος τῆς ἐν Μόσχᾳ
συνοδικῆς βιβλιοθήκης (M) καὶ ἐν φ. 508^α - 513^β τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 262 κώδικος τῆς
αὐτῆς βιβλιοθήκης (μ).

1. Ὅρισμός M. ρισμός μ. 2. μὲν ἐστὶν M. μὲν ἐστὶν μ. 3. καθ' ὕπαρ μ. καθ' ὕπαρ M.
6. δὲ M. δὲ τῷ χῶ μ. ἀνθρωπινώτερον M, ἀνινοτερον μ. 7. κἀνταῦθα M. κἀν ταῦτα μ.
8. τὸ M. τῷ μ. 9. παρὰ πόδας M. παραπόδας μ. καὶ M. λείπει μ. 10. ὅ M. τῷ θεῷ μ.
11. ἅτινα εἰσὶ M μ. 12. συστοίχου M. στοίχου μ. 13. σημαίνει M. σημαίνη μ.
14. οἷς M. αἷς μ. 16. γὰρ τινές M. καὶ τινές μ. καὶ ὁ M. λείπουσι μ. 21. ὁ ἦν καὶ M.
ὁ ἦν μ. 22. ἐνεργείας μ. ἐνεργίας M. 24. φησὶν Mμ. ἐπ' μ. λείπει M.

γόριος τῷ υἱῷ προσαρμόττει τὸ ὄ ¹ Ὦν καὶ τὸ ὄ ² Ἦν καὶ Ἐρχόμενος καταλήλως σφόδρα ὡς καὶ τὰ ἐξῆς μαρτυρεῖ, ἐν οἷς αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγει Ἐγὼ εἰμι τὸ α καὶ τὸ ω, οἷς ἐπιφέρεται λέγει Κύριος ὁ θεὸς ὄ ³ Ὦν καὶ ὄ ⁴ Ἦν καὶ ὄ ⁵ Ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.

6

Πᾶσαι ψυλαὶ κόπονται

φ. 291^B

Ποῖαι δηλαδὴ, Αἱ τῇ ἀπιστίᾳ ἐμμείνασαι. Τὸ ναι ἑλληνικόν, τὸ ἀμὴν ἑβραϊκόν, ὃ δηλοῖ γένοιτο. Ἄρχῃ καὶ τέλος ὁ θεός, ὁ ἀναρχος τε ὡν ὁμοῦ καὶ ἀτελεύτητος.

Ἐγενόμην κάτοχος πνεύματι καὶ πνευματικὸν οὐς ἐκτησάμην, ὅτι μηδὲ
10 ἡ φωνὴ αἰσθητὴ ἦν ὄθεν οὐδ' ἐπέστρεψα τοῦ ἀκοῦσαι, ἀλλὰ τοῦ ἰδεῖν τὴν φωνήν· ταῦτό γάρ ἐστι πνευματικὴ τε ἀκοή καὶ δρασις. Καὶ εἶδον τὸν Κύριον ὁμοίον ἀνθρώπῳ, διὰ τὸ καὶ θεὸν αὐτὸν εἶναι καὶ οὐ ψιλὸν ἀνθρωπον, ἐνδεδυμένον δὲ ποδήρη ὡς ἀρχιερέα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, οὐ πρὸς τῇ ὁσφύ μέντοι, ἀλλὰ πρὸς τοῖς μαζοῖς περιεζῶσθαι φησι, καθ' ὅτι ἐποχῆς μὲν
15 τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτὸ ἡδονῶν οὐκ ἔδειτο ὅλως ἡ θεία σὰρξ ὡς οἱ ἀνθρώποι, ἀνοχῇ δὲ φιλανθρώπῳ τὸ ἀσχετον τῆς θείας ὀργῆς συνέχεται, ἧς σύμβολον ἡ πρὸς τῷ στέρνῳ καὶ τοῖς μαστοῖς, τοῖς περιέχουσι τὸ θυμοειδές, ζώνη χρυσῆ, ἧτοι καθαρότητι.

Ἡ λευκὴ θριξ τὸ προαιώνιον σημαίνει τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ὄντος καὶ παλαιοῦ
20 τῶν ἡμερῶν λεγομένη, εἰ καὶ πρόσφατος γέγονε δι' ἡμᾶς νηπιάσας ὡς σάρκα λαβῶν.

Τοῦτον οἱ ἱατροὶ ἀρρενολίβανον καλοῦσιν· ἔστι δὲ εὐώδης θυμώμενος. Ἐὰν οὖν νοήσωμεν πόδας τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν τοῦ Λόγου, ὑποσημαῖνοι ἂν ὁ μὲν γαλκὸς τὴν σάρκα, ὁ δὲ λίβανος τὴν θεότητα. Εἰ δὲ πόδας ἐκληψό-
25 μεθα τοὺς Ἀποστόλους, δηλοῖ ἂν ὁ μὲν χαλκὸς τὸ εὐηχον τοῦ κηρύγματος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐξικνούμενον, ὁ δὲ λίβανος τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, φανερούμενην δι' αὐτῶν· Χριστὸς γάρ φησιν εὐωδία ἐσμέν ἐν τῷ θεῷ. Πεπυρωμένοι δὲ οἱ πόδες οὗτοι, ὡς ἐν καμίνῳ τῶν πειρασμῶν πυρωθέντες.

1. προσαρμόττει Μ. προσαρμώττει μ. ἦν καὶ τὸ Μ. λείπουσι μ. καταλήλως Μ. κατ' ἀλλήλως μ. 2. λέγει Μ. λέγων μ. 2-3 ἐγὼ εἰμὶ Μ. ἐγὼ εἰμί μ. 6. αἱ τῇ ἀπιστία μ... πιστία τῶν λοιπῶν ὄντων ἀφανῶν μ. ἐμμείνασαι Μ. μείνασαι μ. 7. ἀναρχός τε μ. ἀναρχος τέ Μ. ὦν Μ. λείπει μ. καὶ Μ. λείπει μ. 9. οὐς Μ. οὐς μ. 10. ἐπέστρεψα Μ. ἐπέτρεψα μ. 11. ταῦτό Μ. τὸ αὐτό μ. 12. θεὸν Μ. τὸν θεόν μ. 13. ποδήρη Μ. ποδήρι μ. 14. περιεζῶσθαι φησὶ Μμ. 15. ἐπιθυμητικοῦ Μ. ἐπιθυμικοῦ μ. ἡδονῶν Μ. ἡδωνῶν μ. 16. ἀνοχῇ Μμ. 17. τῷ στέρνῳ Μμ. μαστοῖς τοῖς Μ. μαστοῖς μ. 18. ἧτοι καθαρότητι Μ. ἡ τοιαύτη καθαρότης μ. 19. λευκῇ Μ. λευκῆ μ. σημαίνει Μ. σημαίνη μ. ὄντος Μ. ὄντως μ. 20. εἰ καὶ Μ. ἡ μ. 23. τὴν Μ. λείπει μ. ὑποσημαῖνοι Μ. ὑποσημαίνει μ. 28. εὐωδία ἐσμέν ἐν Μ. εὐωδίας μὲν μ.

Διὰ τοῦ ἀγγέλου τῇ ἐκκλησίᾳ διαλέγεται, ὡς εἶ τις διὰ παιδαγωγοῦ τῷ παιδαγωγουμένῳ οἰκειοῦται γὰρ ὁ διδάσκαλος τὰ τοῦ μαθητοῦ εἴτε ἐγκλήματα, εἴτε κατορθώματα.

Κινεῖται ἡ ἐκκλησία γυμνουμένη τῆς θείας χάριτος, εἶτα ὑπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων κλυδωνιζομένη. Τινὲς δὲ κίνησιν ἐνόησαν τὴν μετάθεσιν τῆς 5 προεδρείας τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου, γενομένην ἐκ τῆς Ἐφέσου εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων.

Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν φανερῷ Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὁ ἐν κρυπτῷ καὶ περιτομῇ καρδίας, οὐ γράμματι, ἀλλὰ πνεύματι. ||

φ.292^a

Ὁ ἀκούων πνευματικῶς.

10

Πρῶτος θάνατος ὁ σαρκικός καὶ φυσικός, δεύτερος ἡ ἐν τῇ γεέννῃ αἰώνιος κόλασις.

Ρομφαία ἡ μάχαιρα τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα θεοῦ καὶ ὁ ζῶν λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον.

Ὁ μέγας Ἀντίπας ἐν Περγάμῳ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων ἐμαρτύρησε γεν- 15 ναιότατα.

Κατείδωλον ἡ πόλις δηλονότι.

Σαρκικὸν μὲν οὐς πᾶς ἄνθρωπος ἔχει, πνευματικὸν δὲ ὁ πνευματικός.

Μάννα ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκὸς ὁ ἄρτος ὁ ζωτικός, ψῆφος δὲ λευκὴ ἡ ἐπὶ τῇ νίκῃ ἀνάρρησις τῶν ἁγίων καὶ ἡ ἐπ' αὐτῇ δόξα καὶ ἀπόλαυσις τῶν 20 μελλόντων ἀγαθῶν

Φλογώδεις οἱ ὀφθαλμοὶ ὡς καυστικοὶ καὶ ἀφανιστικοὶ τῆς ἀσεβείας ἐπέβλεψε γὰρ φησι καὶ ἐτάκησαν ἔθνη.

Ἴσως Ἰεζάβελ τὴν τῶν Νικολαϊτῶν αἵρεσιν λέγει τροπικῶς διὰ τὴν 25 δυσσέβειαν καὶ ἀσέλγειαν αὐτῆς, πλανῶσαν τοὺς ἀπλουστέρους.

Ἡ τὸν Ἐωσφόρον φησὶν ἤδη συντετριμμένον καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἁγίων κείμενον ἢ τὸν παρὰ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ λεχθέντα φωσφόρον.

Ἐπιπλήττει τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς ψιλὸν ὄνομα ζωῆς ἐχούση πίστεως, νενεκρωμένη δὲ ἐξ ἀγαθῶν πράξεων.

Ἐπτὰ πνεύματα ἡ θεῖους ἀγγέλους νοητέον ἢ τὰς ἐνεργείας τοῦ ζωο- 30 ποιοῦ πνεύματος. Ἀμφοτέρα δὲ ἔχει ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ὁ Χριστὸς ἀγγέλων μὲν γὰρ ὡς δεσπότης κρατεῖ, τοῦ δὲ θεοῦ πνεύματος τὰ χαρίσματα ὡς χορηγὸς διαδίδωσιν.

1. διαλέγεται M. διαλεγόμενος μ. 8. ἐστὶν M. ἐστιν μ. περιτομῇ M. περιτομή μ.
10 πνίκως M. πνικός μ. 11. καὶ M. καὶ ὁ μ. 14. καὶ τομώτερος M. τομώτερος μ.
17. κατείδωλον M. κατ' εἰδωλον μ. 19. καταβεβηκὸς Mμ. λευκὴ M. λευκῆ μ. 20. καὶ
ἢ M. ἡ μ. 22. ἀφανιστικοὶ M. ἀναφανιστικοὶ μ. 23. ἐτάκησαν M. ἐτάκισαν μ. 24. Ἴσως
Ἰεζάβελ M. Ἴσως ἡ Ἰεζάβελ μ. 28. ἐπιπλήττει M. ἐπὶ πλήττει μ. ψιλὸν M. ψηλὸν μ.
30. ἐνεργείας μ. ἐνεργίας M. 31. ἀγγέλων M. ἀγγέλους μ. 32. χορηγὸς M. χωρηγὸς μ.

Τοῦτό, φησι, καλὸν κέκτησαι, ὅτι ἔχεις τινὰς μὴ μολύναντας τὰ ὄμματα τῆς σαρκὸς ρυπαραῖς πράξεσιν.

Κλείς τοῦ Δαβὶδ ἢ βασιλεία τοῦ Δαβὶδ· ἐξουσίας γὰρ σύμβολον αὕτη ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐν ᾧ πάντες οἱ τῆς γνώσεως θησαυροί· δι' αὐτοῦ γάρ ἢ 5 τοῦ Δαβὶδ προφητεία καὶ λοιπὴ πᾶσα διανοίγεται.

Ἔξεις, φησί, μισθὸν τῆς ὁμολογίας τοῦ ἔμοῦ ὀνόματος τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν.

Πειρασμὸν ἢ τὸν αὐτίκα μέλλοντα διωγμὸν λέγει ἢ τὸν ἐπὶ συντελείᾳ φ.292^β κατὰ τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου φανέρωσιν. ||

10 Βασιλεὺς καὶ ἄρχων τῶν κλισμάτων ὡς ποιητῆς.

Χρυσίον πεπερωμένον ὁ διδασκαλικὸς λόγος.

Τὴν θύραν τῆς καρδίας κρούω, φησί, καὶ τοῖς ἀνοίγουσιν ἐπὶ τῇ αὐτῶν σωτηρίᾳ εὐφραίνομαι· τροφήν γὰρ αὐτὴν ἤγημαι.

Ἡ τῆς θύρας ἀνοιξίς τὴν δῆλωσιν τῶν κρυπτῶν τοῦ πνεύματος μυστη- 15 ρίων σημαίνει, τὸ δὲ ἀναβῆναι εἰς οὐρανὸν τὸ ὑπεραρθῆναι καὶ ἀποστῆναι τῶν γήινων τελείως καὶ ἐν οὐρανῷ γενέσθαι τὴν διάνοιαν τοῦ κρούοντος.

Ἐπεὶ δὴ τὸν πατέρα ὁραθέντα ἐνταῦθα παρίστησιν, οὐ περιτίθησιν αὐτῷ σωματικὸν χαρακτῆρα, ὥσπερ ἐν τῇ προτέρᾳ ὀπτασίᾳ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ τιμίους αὐτὸν λίθοις ἀπεικάζει, ἰδιότητος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργείας τινὰς συμ- 20 βολικῶς εἰκονίζουσιν.

Πρεσβυτέρους τινὲς ἐνόησαν τοὺς τε ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ νέᾳ διαπρέψαντας, κάκεινων δώδεκα φύλαρχοι προηγῆσαντο καὶ τούτων ἀπόστολοι δώδεκα.

Ὁ μέγας Διονύσιος διὰ τοῦτο φησι ταῖς μὲν δυοὶ πτέρυξι καλύπτειν τὰ 25 πρόσωπα, ταῖς δὲ δυοὶ τοὺς πόδας, πέτεσθαι δὲ ταῖς μέσοις, ἵνα ἢ περὶ τὰ ὑψηλότερα καὶ βαθύτερα τῆς οἰκειᾶς καταλήψεως αὐτῶν φανῇ εὐλάβεια, δι' ἣν τοῖς μέσοις πρὸς τὰς θεαρχικὰς ἀγὰς θείους ζυγοῖς ἀνατείνονται.

Βιβλίον ἢ πάνσοφος τοῦ θεοῦ μνήμη νοεῖται, ἐν ἣ κατὰ τὸν Δαβὶδ πάντες γράφονται, καὶ ἢ τῶν θείων κριμάτων ἄβυσσος, ὧν αἱ σφραγίδες,

1. φησί Μ. φησὶν μ. 3. κλείς Μ. κλείς μ. ἢ βασιλεία τοῦ δαδ Μ. ἢ βασιλεία μ. σύμβολον Μ. σύμβουλον μ. 4. θησαυροί Μ. θησαυροὶ ἐκ τοῦ θησαυροῦ μ. 5. λοιπὴ Μ. λοιπὴ μ. 6. ἔξεις μ. ἔξεις Μ. 9. φανέρωσιν Μ. φλυέρωσιν μ. 10. καὶ Μ. λείπει μ. 11. χρυσίον περωμένον Μ. χρυσι πευρακτωμένον μ. 12. κρούω Μ. κρούων μ. τῇ Μ. τὴν μ. 13. τροφήν Μ. τροφή μ. αὐτὴν Μ. αὐτὴ μ. 14. ἀνοιξίς Μ. ἀνοιξις μ. τοῦ πνευ μυστηρίων Μ. μυστηρίων τοῦ πνευ μ. 15. εἰς Μ. εἰς τὸν μ. ὑπεραρθῆναι Μ. ὑπερ ἀρθῆναι μ. 17. παρίστησιν Μ. παρείστησιν μ. 18. αὐτὸν Μ. αὐτῶν μ. 19. ἐνεργίαις Μ. ἐνεργίαις μ. 21. ἐνόησαν Μ. ἐνόησαν μ. 22. κάκεινων Μ. κακεινων μ. 24. τοῦτο φησί Μμ. δυοὶ Μ. φησί μ. 25. πρόσωπα Μ. πρόσωπα αὐτῶν μ. ἢ Μ. ὁ μ. 26. ὑψηλότερα Μ. ὑψηλά μ. φανῇ Μ. φανεῖ μ. 27. ἀνατείνονται Μ. ἀνατείνονται μ. 28. τὸν θεὸν μνήμη Μ. μνήμη τοῦ θεοῦ μ. 29 γράφονται Μ. γραφήσονται μ.

ἦτοι αἱ ἀσάφειαί, ἀκατάληπτοι καὶ ἄλυτοι πάσῃ γεννητῇ φύσει, μόνῳ δὲ τῷ ἁμῶν τοῦ θεοῦ ἀνοίγονται καὶ λύονται.

Ῥίζα Δαβὶδ ὁ Χριστὸς ὡς δημιουργὸς αὐτοῦ κατὰ θεότητα· ἐκ ῥίζης δὲ Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα πάλιν ὁ Χριστὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Βιβλίον οἱ λόγοι τῆς προφητείας, καθ' οὓς διοικεῖ θεὸς τὰ ἀνθρώπινα, 5 λύσις δὲ τούτων αἱ κατὰ γενεάν καὶ γενεάν ἔμπρακτοι ἐκβάσεις καὶ φανερώσεις διὰ τοῦ μονογενοῦς γενομένου, τοῦ φέροντος πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Λύσιν τοίνυν τῆς πρώτης σφραγίδος τινες ἐνόησαν τὴν περὶ τοὺς θείους ἀποστόλους οἰκονομίαν, οὓς εἰς πάντα τὰ ἔθνη ὁ Σωτὴρ ἀπέσταλκεν, ὡς 10 τόξον ἐντείνας καὶ ὡς βέλη ἐπαφίεις καὶ δι' αὐτῶν καταβαλὼν τὴν ἀθείαν καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς· Ἐντενεῖ γάρ φησι τὸ τόξον αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀσθενήσωσι καὶ τὰ βέλη σου || ἠκονημένα, δυνατέ, καὶ πάλιν ἐντείνων ἐντενεῖ τὸ τόξον σου ἐπὶ σκῆπτρα. φ.293^a

Τῆς δὲ νίκης σύμβολον ὁ λευκὸς ἵππος καὶ ὁ στέφανος.

15

Ἀκολουθῶς πάλιν ἐν τῇ ἀνοίξει τῆς δευτέρας σφραγίδος τὴν μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἐνόησαν διαδοχὴν τῶν τε μαρτύρων καὶ διδασκάλων· αὐξανόμενου γὰρ τοῦ κηρύγματος, ἑστασιάζοιτο ἡ οἰκουμένη καὶ διωγμοὶ καὶ σφαγαὶ τῶν φιλοχρίστων πανταχοῦ καὶ τὴν εἰρήνην μάχαιρα διεδέξατο, ἣν βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς ἦλθεν ὁ Χριστός. Ὅθεν καὶ ὁ ἵππος πυρρὸς εἰς σύμβολον τῆς τῶν 20 πειρασμῶν πυρώσεως ἢ τοῦ διαπύρου ζήλου τῶν καλλινίκων μαρτύρων ἢ τῆς τῶν αἱμάτων αὐτῶν ἐκχύσεως.

Τὰ ἐν τῇ ἀνοίξει τῆς τρίτης σφραγίδος δηλούμενα ἐβιάσαντό τινες νοεῖσθαι ἀναγωγικώτερον, ἄμεινον δὲ καὶ τοῖς ἐπομένοις σύμφωνον λιμὸν σίτου καὶ κριθῆς νοεῖσθαι. Ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ σφραγίδι λυομέναις 25 οἱ ἀποστολικοὶ καὶ οἱ μαρτυρικοὶ ἀγῶνες ἀπεκαλύπτοντο τῷ Ἀποστόλῳ, ἐν δὲ ταῖς ἑξῆς αἱ κατὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπειθῶν μάστιγες, ὡς καὶ ὁ κορυφαῖος Πέτρος ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ γράφει, λέγων, ὅτι καιρὸς τοῦ ἀρξασθαι τὸ κρῖμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ, εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπει-

1. ἦτοι M. ἦτοι μ. ἀσάφεια μ. ἀσάφειαί M. ἄλυτοι M. ἄλυτοι μ. 3. ἕως μ. δαδ M. ὁ. διοικεῖ M. διοικεῖν μ. 6. ἐκβάσεις μ. ἐκβάσεις ἐκ τοῦ ἐμβάσεις M. 9. λύσιν M. λύσιν μ. σφραγίδος M. σφραγίδος μ. 11. ἐπαφίεις M. ἐπαφίεις μ. καταβαλὼν M. καταβαλῶν μ. 16. σφραγίδος Mμ. 17. αὐξανόμενου M. αὐξωμένου μ. 18. ἑστασιάζοιτο M. ἑστασιάζοιτο ἐκ τοῦ ἑστασιάζοιτο μ. 19. βαλεῖν M. βαλλεῖν μ. 20. πυρρὸς M. πυρρὸς μ. 21. πυρώσεως M. πορρώσεως μ. 23. σφραγίδος Mμ. 24. ἀναγωγικώτερον M. ἀναγωγικώτερον μ. 25. σφραγίδι M. σφραγίδι μ. 26. καὶ οἱ μαρτυρικοὶ M. λείπουσι μ. 27. ἑξῆς M. ἑξῆς μ. 28. ἐπιστολῇ M. ἐπιστολῆ μ. γράφει M. λείπει μ. ἀρξασθαι M. ἀρξασθαι μ. 29. κρῖμα M. κρῖμα μ. ἀφ' ἡμῶν M. ἀφ' ἡμῶν διαγραφείσης τῆς διασειας μ.

θούντων τῷ τοῦ θεοῦ Εὐαγγελίῳ, καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀσεβῆς ποῦ φανεῖται;

Τοιαῦτα πολλὰ ἱστοροῦνται γενέσθαι ἐν τοῖς καιροῖς τῶν διωγμῶν εἰς ἐκδίκησιν τῶν εὐσεβῶν, κόλασιν δὲ τῶν ἀπειθούντων τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι.

Τούτοις συνάδει τὰ τοῦ μεγάλου Παύλου ἐκεῖνα· καὶ οὗτοι μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

Τοῦ κόσμου γὰρ τὴν συντέλειαν ἐνταῦθα οἱ ἅγιοι αἰτούμενοι, ὡς καὶ 10 Δαβὶδ συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἁμαρτωλῶν, κελύονται μακροθυμεῖν τῆς τῶν ἀδελφῶν τελειώσεως, ἡ δὲ δεδομένη αὐτοῦ στολή λευκὴ ἄρραβῶν τῆς φ.2938 τιμῆς ἐστὶ καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἔχουσι παρὰ πάντων τιμώμενοι ὡς παρησίαν ἔχοντες πρὸς τὸν θεὸν καὶ διαπρεσβεύοντες καὶ πληροῦντες αἰτήματα καὶ βοηθοῦντες τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτούς.

15 Ἐνταῦθα τὰ πρὸ τῆς φανερώσεως τοῦ Ἀντιχρίστου καταλέγει ὁ σεισμὸς γὰρ μετάθεσιν πραγμάτων σημαίνει, ὡς πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς εὔρηται. Ἡ μέντοι καινοτομία τῶν στοιχείων ἡ αὐτὴ ἐστὶ σχεδὸν τῇ ἐν Εὐαγγελίοις δηλουμένη.

Λύσιν τῆς εὐταξίας τῆς κτίσεως ἐμφαίνει ἡ ἐποχὴ τῶν ἀνέμων, δι' ὧν 20 καὶ φντὰ τρέφεται καὶ θάλασσα πλεῖται.

Οὕτω καὶ παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ σφραγίζονται τὰ μέτωπα τῶν καταστεναζόντων, ὥστε μὴ συναπολέσθαι δικαίους ἀδίκους. Τοῦτο δὲ γέγονε μὲν καὶ ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, δι' ἀποκαλύψεως ἐκπεφευγόντων τὴν πόρθησιν τῶν πεπιστευκότων τῷ Κυρίῳ, εἰς πολλὰς μυριάδας ποσομένων, ὡς ὁ μέγας Ἰάκωβος πρὸς τὸν Ἀπόστολον Παῦλόν φησι, μάλιστα δὲ 25 γενήσεται ἐν τῇ ἐπελεύσει τοῦ Ἀντιχρίστου, ὅτε χρεῖα μείζονος τῆς ἄνωθεν ἀσφαλείας διὰ τὰ σημεῖα καὶ τέρατα τοῦ ψεύδους, πλανήσοντα, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

1. μόλις Μ. μόλις ἐκ τοῦμώλις μ. 2. ἀσεβῆς Μ. ἀσεβεῖς μ. 3. ἱστοροῦνται Μ. ἱστοροῦνται μ. 6. τούτοις Μ. τούτων μ. παύλου Μ. παῦλον μ. 8. κρείττον τι Μ. κρείττον τι μ. τελειωθῶσι Μ. τελειωθῶσιν μ. 11. δεδομένη-στολή μ. ταῦτά ἐν μέρει κεκομμένα καὶ ἐν μέρει τιλφόβρωτα Μ. λευκὴ Μ. λευκὴ μ. 12. ἐστὶ μὲν Μ. ἐστὶν μ. καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως μ. ταῦτά ἐν μέρει κεκομμένα καὶ ἐν μέρει τιλφόβρωτα μ. 14. αὐτούς Μ. αὐτοῖς μ. 15. πρὸ Μ. λείπει μ. 16. μετάθεσιν Μ. μετάθεσις μ. 17. ἐν Μ. ἐν τῇ μ. 19. ἐποχὴ τῶν Μ. ἐπολυτῶν μ. 21. ιεζεκιήλ Μ. ιεζεκιήλ μ. 21-22. καταστεναζόντων Μ. σεναζόντων μ. 22. συναπολέσθαι μ. συναπολέσθαι ἐκ τοῦ συναπολήσθαι (:) Μ. δίκαιους Μ. δικαίους μ. καὶ Μ. λείπει μ. 23. δι' ἀποκαλύψεως ἐκπεφευγόντων Μ. διὰ ποκαλύψεως ἐκπεφευγόντων μ. 25. παῦλον φησι Μμ. 27. σημεῖα Μ. σημεῖα μ. πλανήσοντα Μ. πλανήσοντα μ.

Σημείωσις.

Ἔτι ἡ φυλὴ τοῦ Δὰν οὐ συντέκταται ταῖς λοιπαῖς ὡς τοῦ Ἀντιχρίστου τικτομένου ἐξ αὐτῆς, τὸν Ἰωσήφ δὲ ἀντὶ τοῦ Ἐφραΐμ, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τέθεικεν.

Αὗται αἱ μυριάδες ἢ αἱ τῶν πεπιστευκότων ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων εἰσίν, ὡς φησὶν ὁ θεὸς Ἰάκωβος, ἢ τῶν μελλόντων πιστεῦσαι, ὅτε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον.

Οὗτοί εἰσι περὶ ὧν φησὶν ὁ Δαβὶδ ἐξαριθμήσομαι αὐτοὺς καὶ ὑπὲρ ἄμμον πληθυνθήσονται.

Ἴδου μία ἐκκλησία ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων.

Διαγράφει ὅτι τὰ . . . π. 5 τὸν μακάριον ὁ ὀφθεῖς πρὸς τὴν τῶν ὄραθέντων 10 ἔρευναν, ὁ δὲ τὴν ἀγνοίαν εὐγνωμόνως, προβαλλόμενος . . . αὐτ . . . φίζεται.

Ἐπὶ τῇ λύσει τῆς ἐβδόμης σφαγίδος ἢ λύσει τῆς γήινης πολιτείας διασημαίνεται, ἀγγέλων ἑπτὰ διακονούντων ταῖς κατὰ τῶν παιδείας ἢ κολάσεως δεομένων ἀνθρώπων μάστιξιν, ἢ δὲ σιγῇ δηλοῖ τὴν ἀγγελικὴν εὐταξίαν καὶ εὐλάβειαν τῶν . . . περὶ τῆς δευτέρας . . . ἰνωσον. 15

Ἡ . . . || Διὰ τούτων τὰ πρὸ τῆς συντελείας χαρακτηρίζονται φόβητρα, φ. 294^α ὡς ἐν τῷ Σινᾷ σύμβολα θείας παρουσίας ἐγίνοντο.

Ὁ μακάριος Ἰωὴλ προθεσπίζει λέγων· αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ, ἴσως τὰς ἐκ βαρβαρικῶν πολέμων αἱματεκχύσεις καὶ πυρπολήσεις.

Ὅρος τινὲς τὸν ἀντικείμενον ἤκουσαν, τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν, τῷ 20 καθ' ἡμᾶς θυμῷ καιόμενον καὶ κατὰ θεῖαν συγχώρησιν διαφθείροντα τὸ τρίτον τῶν ἐν θαλάσῃ πάντων, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ γέγραπται.

Καὶ τὸν ἀστέρα τοῦτον ὡς τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα ἕωςφόρον ἐξελάβοντο καὶ οὐκ ἀπεικὸς ἀποστέλλεσθαι καὶ νῦν ὄργην καὶ θλίψιν δι' ἀγγέλων πονηρῶν, ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον πῶς ἡ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ οὐκ ἀθρόας 25 τὰς μάστιγας ἐπάγει, οὐδὲ κατὰ πάντων ὁμοῦ, ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς γῆς πρῶτον, δεῦτερον δὲ τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης, εἶτα τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν κολάζει εἰς ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν καλοῦσα, δι' ὧν τοὺς μὲν παρὰ πόδας μαστίζει, τοὺς δ' ὕστερον, ἅμα μὲν ὁδοποιοῦσα τῇ ὄργῃ τρίβον, ἅμα δὲ θύραν μετανοίας τῇ ἀναβολῇ παρανοίγουσα. 30

1. Σημείωσις Μ. λείπει μ. 2. τέθεικεν Μ. τέθηκεν μ. 3. αὗται Μ. αὗται μ. ἢ Μ. λείπει μ. ἐπὶ — πιστεῦσαι Μ. λείπουσι μ. 7. οὗτοι εἰσὶ Μ. οὗτοι εἰσίν μ. φησὶν Μ. φησὶν μ. 10-11 Διαγράφει . . . ὄραθέντων . . . φίζεται Μ. λείπουσι μ. 12. σφαγίδος Μ. σφαγίδος μ. λύσις Μ. λύσις μ. 13. ταῖς Μ. λείπει κεκομμένον μ. 14. σιγῇ δηλοῖ τὴν Μ. . . ἦν τῶν λοιπῶν κεκομμένων μ. ἀγγελικὴν Μ. ἀγγελικὴν μ. 15. τὰ . . . ἰνωσον τῶν λοιπῶν ὄντων τιλοβορώτων Μ. λείπουσι μ. 16. Ἡ . . . τῶν λοιπῶν ὄντων τιλοβορώτων Μ. λείπουσι μ. διὰ τούτων Μ. διατούτων μ. 18. προθεσπίζει λέγων Μ. θεσπίζει λέγει μ. ἀτμίδα Μ., ἀτμήδα μ. 20. ἤκουσαν τὸν Μ. ἤκουσαν μ. 24. ἀπεικὸς Μ. ἀποικὸς μ. καὶ νῦν Μ. καινήν μ. 26. πάντων Μ. πάντα μ. τὸ τρίτον Μ. τρίτον μ. 27. δὲ Μ. λείπει μ. 28. τοὺς μὲν μ. τοὺς μὲν, τοῦ τοὺς προστεθειμένου ἄνωθεν, Μ. 29. ὄργῃ Μ. ὄργῃ μ.

Συμπενθοῦσιν οἱ ἄγγελοι ὡς φιλόανθρωποι καὶ θεοειδεῖς.

Καὶ τοῦτο προλέγει Ἰωήλ· ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ
σελήνη εἰς αἷμα πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ
τὴν τῆς δευτέρας παρουσίας οὕτω καλῶν, ὡς τῆς πρώτης μυστικωτέρας οὔσης
δ καὶ οὐχ οὕτως τοῖς πᾶσι καταφανοῦς.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

2. Ἰωήλ Μ. ὁ Ἰωήλ μ.
δόξα ἀμήν μ.

δ. Μετὰ τὸ τέλος· Λαμπέτις· Βενέδικτος· Μ. Τέλος τῷ θῷ

Ε. Σ. Δ. τῆς Κ. τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006